

Russian Modernization: A New Paradigm

Markku Kivinen & Brendan G. Humphreys (red.)
Abingdon, Oxon & New York: Routledge 2021
394 sidor. ISBN 9780367567286

Recenserad av **Ilja Viktorov** [fil.dr i ekonomisk historia, forskare, Institutionen för ekonomisk historia och internationella relationer, Stockholms universitet, ilja.viktorov@ekohist.su.se]

Denna antologi om Rysslands modernisering presenterar resultat av ett stort projekt som forskargruppen av 34 medverkande författare bedrivit vid Aleksanteriinstitutet under ledning av Markku Kivinen och Brendan Humphreys. Intresset av att applicera moderniseringsteorin på det ryska materialet har haft en längre tradition i Finland. Till skillnad från tidigare antologier som angrep ämnet utifrån historiskt perspektiv, till exempel *Modernisation in Russia since 1900* utgiven av Markku Kangaspuro och Jeremy Smith under 2006, är den aktuella boken betydligt ambitiösare, där det samtida Ryssland står i fokus.

Boken, som inleds med ett förord av Finlands tidigare president Tarja Halonen, har som sitt övergripande syfte att lägga fram ett nytt teoretiskt paradig som skulle möjliggöra att studera Rysslands modernisering ur helt annorlunda perspektiv jämfört med tidigare ansatser. Men boken bjuder på mer än endast teoretiska diskussioner, vilka huvudsakligen presenteras i kapitel 1 och 7. Den innehåller också empiriska översikter av ett stort antal problemområden, inklusive Rysslands politiska ekonomi, statsväsende, social- och kulturpolitik samt utrikespolitik. En stor variation av delämnena inklusive familje- och bostadspolitik, genusfrågor, civilsamhälle, hälsovård, utbildning och ideologi diskuteras. Samtliga granskas av sina respektive specialister utifrån den teoretiska moderniseringsansats som lanseras i början av boken. Med hänsyn till den breda omfattningen av ämnen skulle jag definiera boken som en handbok över det samtida Rysslands modernisering.

Min största och enda invändning mot boken består i att den inte levererar vad som utlovas i början av antologin, nämligen att erbjuda ett heltäckande teoretiskt paradigm som skulle kasta nytt ljus på motsägelsefulla resultat av det postsovetjetiska Rysslands modernisering. Enligt författarna skulle denna ansats ge andra forskare helt nya teoretiska redskap för deras studier av det samtida Ryssland. Den nya ansatsen beskrivs i detalj i kapitel 1 där läsaren får veta att den vidareutvecklar den brittiske sociologen Anthony Giddens struktureringsteori. Samtidigt presenteras inte någon utförlig redogörelse för denna teori utöver en mycket kortfattad argumentation för varför den ska utgöra en teoretisk utgångspunkt i studien (s. 3). Författarna tar för givet att alla läsare redan bekantat sig med Giddens resonemang. Detta behöver inte vara fallet för forskare som är verksamma utanför sociologiska ämnen, såsom ekonomer, statsvetare eller historiker, i synnerhet för dem som representerar yngre generationer. Giddens var mycket populär under 1990- och början av 2000-talen men denna popularitet har dalat avsevärt sedan dess. Detta kommer förmodligen att minska intresset till boken för de läsare som inte inspireras av Giddens komplicerade teoretiska sociologiska konstruktioner. Samtidigt står det vid två tillfällen (ss. 3–4 samt 28) att Giddens struktureringsteori inte erbjuder färdiga redskap för att studera empiriskt ekonomiska, politiska och kulturella processer, utöver hans välkända koncept om strukturer och aktörer. En förvånad läsare kan därför fråga sig om varför man i så fall behövde anlita Giddens teori för att studera det samtida Ryssland.

Vidareutvecklingen av teorin består i att författarna av det teoretiska kapitlet, Markku Kivinen och Mikhail Maslovskiy, introducerar tre konceptualiseringsnivåer och identifierar fem stora utmaningar för Rysslands modernisering. Samtliga presenteras grafiskt i figur 1.1 på sidan 27. Denna presentation övertygar inte med tanke på att den har som sitt syfte att erbjuda ett nytt generellt teoretiskt redskap för att studera Rysslands modernisering. Vad som är mer övertygande är diskussionen kring icke-avsedda konsekvenser av Rysslands modernisering, i synnerhet när det gäller Sovjetperioden, samt lansering av antinomier som ett teoretiskt redskap. Förvånansvärt diskuteras antinomierna av författarna, denna gång Kivinen och Humphreys, inte i bokens inledande teoretiska kapitel utan i det avslutande kapitlet »Interdisciplinär syntes», även om antinomierna tas upp kontinuerligt av andra medverkande författare i nästan samtliga empiriska kapitel.

Utifrån empiriska resultat räknar Kivinen och Humphreys sammanlagt tio antinomier, inklusive kolväten som Rysslands komparativa fördel och dess förbannelse, motsättningen mellan statens utvecklingskapacitet och den nyliberala ekonomiska politiken, antinomin »demokrati och autoritarism» med mera. Enligt författarna gör applicering av antinomier det möjligt att förklara motsägelsefulla resultat av Rysslands modernisering efter 1991. På denna punkt har boken en stor förtjänst för att antinomierna undviker att behandla Rysslands utveckling på ett enkelspårigt sätt. Samtidigt kan inte dessa tio antinomier betraktas som en sammanhängande begreppsapparat, ännu mindre som en heltäckande teori som skulle förklara det mesta i Rysslands modernisering. Jag skulle våga påstå att alla stora samhällen och

komplexa system, inte bara Ryssland, som möter inhemska och utländska utmaningar som en del av deras utveckling och transformering skulle kunna undersökas med hjälp av antinomier.

Samtliga teoretiska konstruktioner appliceras därefter på enskilda problemområden. De empiriska avsnitten är skrivna av ledande specialister i respektive ämnen. Här kan läsaren hämta nya intressanta tankegångar. Recensionens omfattning tillåter inte att gå igenom samtliga bidrag. Jag läste med stort intresse kapitlet om modernisering av Rysslands ekonomi skriven av Pami Aalto och Anna Lowry och deras resonemang kring hur Rysslands eliter försöker förena till synes oförenliga modeller av statens utvecklingskapacitet (*developmental state*), i likhet med vad som tidigare hjälpte den ekonomiska moderniseringen i ett antal östasiatiska stater och den nyliberala staten. Aalto och Lowry visar att båda har blivit integrerade delar av de ryska eliternas förhållningssätt till landets ekonomiska politik, vilket möjliggör att definiera en ny antinomi. Ett mycket intressant kapitel som är skrivet av Vladimir Gel'man och andra medverkande författare behandlar också Rysslands auktoritära modernisering. Det är samtidigt svårt att inte låta bli att dra slutsatsen om att merparten av författarna i verkligheten inte tillämpar den teoretiska ansatsen som lanseras i det inledande kapitlet. Var och en betraktar snarare sitt respektive område utifrån sin egen empiriska forskning.

Det är lätt att förstå författarnas frustration med att merparten av teoretiska angrepp har visat sig otillräckliga för att förstå utfallet av Rysslands modernisering, i synnerhet tendenserna efter Sovjetunionens fall och Rysslands fjärande från väst och Europa efter 2000. Varken koncept av patrimonialism, totalitarism, civilisations-teori eller transitologi har lyckats med att presentera övertygande förklaringar till varför Ryssland inte följde det moderniseringsalternativ som merparten av forskare och politiker i väst hoppades på i början av 1990-talet. Det är också besynnerligt att det gamla liberalkonservativa narrativet om Ryssland som en rutten patrimonial stat styrd av »tsaren» Vladimir Putin och hans korrupta »bojare», det vill säga Putins närmaste medarbetare, ett narrativ i kalla krigets propagandistiska anda, fick nytt liv bland en betydande del av Rysslandskännare i Norden. Detta gäller inte minst tankesmedjor och forskningsmiljöer med anknytning till försvaret i respektive skandinaviska länder. Detta narrativ primitiviserar och förenklar verkligheten, och missar poängen med att göra trovärdiga prognoser. Trots sin kritiska hållning har den inte kunnat förklara hur Ryssland under Putin har lyckats med att genomföra modernisering av sin armé under en relativt kort period och med begränsade ekonomiska resurser. Tyvärr får man inte heller ett övertygande svar på denna fråga i det korta avsnitt som tillägnas problemet i den aktuella antologin (ss. 261–67).

Parallellt med detta genomför för närvarande Ryssland ett antal moderniseringsprojekt, inklusive s.k. renovation av dess storstäder och stadsmiljöer, i första hand i Moskva. Ett annat moderniseringsprojekt som genomförs just nu i Ryssland handlar om digitalisering av förvaltningen, vilket är tänkt som en drastisk åtgärd för att minska korrupcion inom statsfinanserna. Dessa nya tendenser kan inte heller

förklaras med förenklade liberalkonservativa narrativ hämtade från kalla kriget. Det är glädjande att författarkollektivet bakom den recenserade antologin går emot strömmen och har undvikit denna fälla. Istället valde de att föra diskussionen på en sofistikerad teoretisk nivå. Att någon heltäckande teoretisk ansats om modernisering inte erbjudits är i dagens debattklimat kanske av mindre betydelse.

Jag tvivlar på att det är överhuvudtaget möjligt att lyckas med en stor heltäckande moderniseringsteori. Istället borde man anlita nya alternativa teorier som hjälper oss att förstå olika aspekter av Rysslands utveckling. Dessa inkluderar exempelvis teorin om *limited access order*, vilken nämns i antologin vid ett tillfälle, som öppnar nya perspektiv på forskning om ryska eliter. En annan teori att tänka på är ansatsen om statskapitalism i stora utvecklingsländer där Ryssland skulle undersökas med samma teoretiska och metodologiska redskap som redan appliceras på Kina, Indien, Brasilien, Iran och Turkiet. Det är svårt att inte hålla med antologins huvudslutsats om att Ryssland idag inte erbjuder någon alternativ moderniseringsmodell för omvärlden (s. 292). Det finns i så fall ingen anledning att ställa krav på Ryssland att vara ett modernt samhälle som i sina grundläggande drag måste vara uppbyggt på samma sätt som parlamentariska demokratier i Västeuropa. Forskning om Ryssland ska syfta till att förstå landet såsom det existerar i verkligheten, inte såsom det ska anpassa sig till vissa teoretiska och politiska konstruktioner.